

Litza Juhász

Óvodai ismerkedés a művészettel

A Szépművészeti Múzeum óvodások számára kidolgozott programjának elsődleges célja kialakítani a gyerekekben és a pedagógusokban a műalkotásokhoz, a művészethez fűződő felszabadult viszonyt, hogy beszélgetéseikben és gondolkodásmódjukban a személyes önkifejezés és a kreatív szemléletmód domináljon. A műalkotások óvodai használata – a fentiekén túl – eszköze lehet még az egyéb készségek, képességek (megfigyelés, leírás, számolás, csoportosítás) fejlesztésének is.

A budapesti Szépművészeti Múzeum óvodások részére indított házon kívüli programot „Múzeum az oviban” címmel. A foglalkozássorozat célja, hogy a 6-7 éves gyerekeket megismertesse az állandó gyűjtemény néhány darabjával. Az óvodában a múzeumpedagógusok bemutatják a műalkotásokat, és arról beszélgetnek a gyerekekkel, hogy mit látnak a képeken. Egy 45-60 perces foglalkozás alatt általában három műalkotás felfedezésére jut idő. Gyakran közösen bontják ki a kép ábrázolta történetet, illetve az óvodákban található kellékek segítségével a gyerekek el is játszhatják ezeket. Az óvodások által ismert egyéb feladatok, mint például a kirakós játékok is gyakorta szerepelnek a foglalkozásokon. Azonban egy alkalom vagy akár egy szeptembertől júniusig tartó, 45 perces foglalkozásból álló sorozat nem biztosít megfelelő bevezetést a képzőművészetbe. Ezért a foglalkozások tervezésekor párhuzamosan két célcsoportot tartok szem előtt: a gyerekeket és az óvodapedagógusokat. Reményeim szerint a foglalkozások arra motiválják majd az óvodapedagógusokat, hogy gyűjtsék a műalkotások reprodukcióit, bemutassák és megfigyeljék azokat a csoportban, valamint rendszeresen gondolkodjanak és beszélgessenek a gyerekekkel a művekről és a művészetről.

Ebben a cikkben néhány olyan gyakorlatot elemzek, amelyet a „Múzeum az oviban” programban használtam.

MIT LÁTSZ?

Amikor elkezdtem a Szépművészeti Múzeumban dolgozni, az interneten bukkantam rá arra a műalkotás-elemző kérdőívre, amely a Seeing Questions (Látó kérdések: <http://www.kn.att.com/wired/art2/questions.html>) címet viseli. A kérdőívben szereplő első két kérdés (Mit látsz? Még mit látsz?) meglepően hasznosnak bizonyult az alsó tagozatos gyerekeknek tartott foglalkozásokon. A legtöbb iskolás erre a kérdésre lelkesen jelentkezik vagy kiabálja be az ötleteit. A kisebb gyerekeknek azonban csak egy kisebb csoportja kezdi elhadarni az

észrevételeit, mások csak ritkán válaszolnak a kérdésre, megint mások meg sem szólalnak. Lehet, hogy nekik több időre van szükségük, hogy hozzászokjanak az olyan látogatóhoz, mint én, akivel csak egyszer-kétszer találkoznak az óvoda utolsó évében. Előfordul, hogy a kicsik csak akkor súgják meg nekem a gondolataikat, amikor a foglalkozás végén pakolás közben véletlenül egymás mellé kerülünk. Ezért egy nem verbális válaszadási módszert is használok, amely több szempontból is jól működik.

EMELD FEL AZ UJJADAT!

A *Múzeum az oviban* című foglalkozásaikon a gyerekek hamar megtanulják, hogy az „Emeld fel az ujjadat!” felszólítás azt jelenti, most rajtuk a sor, hogy megmutassák nekem és társaiknak, hogy mit gondolnak. A képen látható gyerekeket arra kértem, mutassanak egy sötét területre Rembrandt Harmensz Van Ryn *Az elefánt* (1637) című rajzáról készült reprodukción (1. kép). Legalább három vagy talán négy kisgyerek is arra figyelt, hogy a többiek hová mutatnak. Ez azt mutatja, hogy a 6-7 éveseket nemcsak a saját ötleteik foglalkoztatják, hanem a társaiké is. Erre a korosztályra jellemző, hogy nincs türelmük egymást meghallgatni, ugyanakkor örömmel ellenőrzik, hogy a társuk mit választott, és összehasonlítják azt a saját választásával.

1. kép

MÉG MIT LÁTSZ?

Az „Emeld fel az ujjadat!” és a „Mutass rá!” típusú instrukciók váltakoztatásával több dolog egyidejű megoldására nyílik lehetőségem. Azzal, hogy a gyerekeket bevonom egy közös tevékenységbe, lekötöm a figyelmüket anélkül, hogy figyelmeztetnem kellene őket arra, hogy csendben legyenek és figyeljenek. Rembrandt elefántról készült rajza segítségével a gyerekek azt is megtapasztalhatták, hogy a művészetben nem létezik egyetlen helyes válasz, hiszen

a gyerekek több sötét, világos foltot, egyenes vagy éppen kacskaringós vonalat találhattak a képen. Ráadásul, mikor azt kérem tőlük, hogy keressenek még újabb lehetőségeket, akkor a legkézenfekvőbb területeken való túllépésre készítetem őket, hiszen még több választ fel kell sorolniuk, mint, ami először eszükbe jutott. Ez a gyermekközpontú módszer lehetővé teszi, hogy megnézzék, mások mit választottak, ha ők maguk kifogytak az ötletekből; ezáltal egymástól is tanulnak a gyerekek. Mindegyik csoportban van általában egy gyerek, aki spontán módon bemutatja, amit választott, szóbeli összefoglalását adva így annak, amit megtudtak, anélkül hogy a foglalkozásvezetőnek folyamatosan beszélnie kellene.

A pedagógus számára azonnali visszajelzést jelent, hogy a gyerekeknek egyszerre kell a kép egy területére mutatniuk. Ha valaki nem oda mutat, ahová kellene, akkor valószínűleg nem értette meg a feladatot, vagy a kérés volt túl homályosan megfogalmazva. Akiknek az ujjá még nincs a képen, azt jelzi, hogy még keresgélnek, és a feladat megoldásához még szükségük van egy kis időre.

A NAGYOBB KÉP

Ha a gyerekeket a nem verbális válaszadásra kérjük, akkor lehetőséget teremtünk arra, hogy figyelmüket a műalkotásra irányítsák, hiszen nem kell figyelniük a pedagógus magyarázataira, nem kell csendben ülniük, vagy várni, hogy sorra kerüljenek. Gyakran előfordul, hogy miközben a gyerekek a képet nézik és rámutatnak egyes részletekre, beszélgetni kezdenek, vagy rákérdeznek más átfogóbb témákra a műalkotással vagy az alkotójával kapcsolatban. Hasonló dolog történt a *Színek és formák* című foglalkozáson is. Leültünk körben egy szőnyegre (2. kép), és a gyerekek elé letettem Chagall *Kék falu* című festményének reprodukcióját (3. kép). Megkérdeztem tőlük, hogy melyik színt használta a festő leggyakrabban ezen a képen. Ahogy várható volt, a gyerekek azt válaszolták: „a kéket”. Majd megkértem őket, mutassanak rá valami kék színűre a képen. Miután többször is megismételtük ezt a feladatot, egy fiú rákérdezett: „De miért kékek ezek a dolgok?” Rendszerint

2. kép ▲

3. kép ▼

hagyom, hogy a csoport válaszoljon, mielőtt én is elmondom a magam véleményét. „Szerintetek miért festett a festő szinte mindent kékre ezen a festményen?” Senkinek nem volt ötlete.

Ugyanakkor megjegyezték, hogy a képen egyéb dolgoknak is szokatlan a színük, mint például az asszony arcának és hajának, a baba arcának, a férfi kezének. Mivel a gyerekek nem adtak választ arra, miért használt olyan sok kéket Chagall, elmondtam nekik, hogy egy másik csoport úgy gondolta, hogy ennek az az oka, hogy a jelenet a mennyben játszódik. Ezzel egyáltalán nem értettek egyet. Miután közösen eldöntötték, hogy a kép középpontjában található kör a holdat ábrázolja, azt is megbeszélték, hogy Chagall nem azért használt olyan sok kék színt, mert feltehetőleg egy esti vagy éjszakai jelenetet festett meg. Egyes csoportok hosszasan taglalják, hogy az ábrázolt jelenet hol játszódik, vagy a napnak mely szakát festette meg Chagall, azonban a „Miért?” kérdésre – valamilyen okból – nem keresnek választ. Sőt még a kérdést felvető kislány sem zavarta, hogy nem kapott egyértelmű magyarázatot. A gyerekeket legjobban Chagall szokatlan színhasználata ejtette ámulatba.

SZOKATLAN SZÍNEK – FESD KÉKRE A TETŐT!

Bizonyára sokan emlékszünk gyermekkorunkból olyan esetekre, amikor a felnőttek azt mondták nekünk, hogy színezzünk szépen, maradjunk a vonalakon belül, vagy válasszunk „megfelelő” színeket. Sok tanár vagy egyéb foglalkozást űző felnőtt elmondta már nekem, hogy gyermekkorukban elment a kedvük a kreatív művészeti tevékenységektől, mert egy tanárunk megjegyezte, hogy nem „helyesen” használták a színeket. Az alkotói szabadság jár a művészeknek, de a gyerekeknek nem?

Azért használom ezt a Chagall-festményt, mert a látott elemek már a kisgyerekek számára is jelentenek valamit. Tetszik nekik az óriás, az angyal/tündér, a falu, a sarokban lévő kis kéz és a kék ló. Azonban be kell vallanom, hogy még egy rejtett szándék vezet a színekkel kapcsolatban: hagyjuk a gyerekeket festeni, színezni, alkotni, ahogy ők megfelelőnek látják! Fessék kékre a tetőt! Az igazán eredeti műalkotások lehetőséget biztosítanak a személyes önkifejezésre. Ha más megtehetette, akkor nekünk is szabad. Ahogyan a művészek tudatosan választják meg a felhasznált színeket, úgy én is különös gonddal választom a felhasználandó műalkotásokat. Chagall képét, a *Kék falu*-t azért választottam, hogy felszabadítóan hasson tanárra, gyerekekre egyaránt, s megszabadítsa őket attól a köteléktől, hogy „a fű zöld” és „a ló nem lila”.

MŰVÉSZET A MŰVÉSZETÉRT ÉS MŰVÉSZET AZ OKTATÁSBAN

Meggyőződésem, hogy bár a művészeti nevelésnek része, hogy a műveket mint művészeti alkotásokat szemléljük, így gondolkodjunk és beszéljünk róluk, azonban a műalkotásokat oktatási eszközként is felhasználhatjuk, hogy olyan fogalmakat szemléltessünk velük, mint a számok, formák vagy halmazok. Miután a csoport egészével néhány percet beszélgetünk a *Kék falu*-ról, minden egyes gyerekeknek adok egy borítékot, benne 14 színes négyzettel (4. kép).

4. kép

El kell dönteniük, mely színeket használta fel Chagall a képen, és ennek alapján két kis halmot kell képezniük a színes kártyákból, a felhasznált és a fel nem használt színek csoportjait. Az önálló munka során tett vidám megjegyzéseikkel a gyerekek igen elgondolkodtatják a pedagógust. Egyikük megkérdezte, hogy vajon a társa is ugyanazokat a színeket kapta-e, mert nem hitte el, hogy mindenkinek ugyanazt a készletet adtam. Egy másik gyerek egy négyzetet felemelve kérdezte magától, hogy az vajon milyen színű, ezzel jelezve, hogy nem tudta azt névről beazonosítani. Amikor a gyerekek végeznek, és ellenőrizzük, hogy Chagall milyen színeket használt fel, még megszámloljuk a két halmot magyarul oda- és visszafelé, majd angolul is, hogy akik már elkezdtek angolul tanulni, gyakorolhassák ezt a nyelvet is.

Végül megkérem az ovisokat, mutassák meg azt a részt, amely a legjobban tetszik nekik. Egy alkalommal egy Viktor nevű kisfiú felkiáltott: „Nem tudom megmutatni!” Mikor megkérdeztem, miért nem, azt válaszolta: „Nekem az egész tetszik!” Ha elemzünk egy képet, vagy különböző nézőpontból nézzük meg, esetleg matematikai fogalmakat gyakorlunk vele, az nem csökkenti egy hatéves gyerek megbecsülését, amellyel az egész képre mint műalkotásra tekint.

A KEZDETI LENDÜLET

Amikor arra kerestem választ, hogy óvónői munkám során miért nem használtam a csoportban műalkotásokat, a következőkre jutottam. Óvónői pályám kezdetén nem láttam más kollégákat műalkotásokat felhasználni, és a nevelési tervek is csak művészeti tevékenységet írtak elő, nem a műalkotások szemlélését. A kora gyermekkori nevelésről olvasott szakönyvek és folyóiratok sem tartalmaztak erre nézve útmutatást. Abban az időben gyakran éreztem úgy, hogy „semmit nem tudok” a művészetről. Mi változott meg? Rájöttem, hogy a művek szemlélése, az olvasás és a beszélgetés a művekről, művészetről (felnőttekkel és gyerekekkel egyaránt) mind segítenek annak megértésében. Mivel a Szépművészeti Múzeum

pedagógusainak célja minél több emberhez eljutni, mi további foglalkozásokat dolgozunk ki az óvodások számára. Kiegészítésül óvodapedagógusi, tanári továbbképzést is biztosítunk, valamint létrehoztunk egy szolgáltatást, ahol a pedagógusok reprodukciókat vagy foglalkozásvázlatokat, feladatsorokat kölcsönözhetnek óvodai és iskolai munkájukhoz. Mivel az iskolások számára kidolgozott foglalkozásokat a tanárok kérései alapján alakítottuk ki, reméljük, hogy az óvodapedagógusokkal is sikerül majd partnerségeket kialakítani munkánk továbbfejlesztéséhez.

Nyelvi lektor: *Korenych Anikó*

*

Az óvodai képeket Juhász Litza készítette, a Chagall-képről a fotó Rázsó András munkája.